

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhib.am/>

E-mail: info@artsakhib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhiblibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝ ԵՊՂ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՉԴԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆԴՏ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՍՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՂԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետից ՉԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:

Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.

Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор Арам СИМОНЯН

Члены:

АВАГЯН Арцрун, доктор филологических наук, профессор
АВАНЕСЯН Грант, доктор психологических наук, профессор
БАБАЯН Давид, доктор исторических наук, доцент
БАЛАЯН Ваграм, доктор исторических наук, профессор
ВАСЬКОВ Максим, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
ГАЛСТЯН Хачик, доктор политических наук, доцент
ГРУЗДЕВ Владислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
ГЮЛАМИРЯН Джульетта, доктор педагогических наук, профессор
ДАНИЕЛЯН Геворг, доктор юридических наук, профессор
ЕГИАЗАРЯН Арман, доктор исторических наук, доцент
ЖЕЙМО Марек, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
КАЗИНЯН Гагик, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
КЕРЯН Гарик, доктор политических наук, профессор
КОЧАРЯН Тигран, доктор политических наук, профессор
ЛАПАЕВА Валентина, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
ЛЮХТЕРХАНДТ Отто, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
МАРКОСЯН Ашот, доктор экономических наук, профессор
МИНАСЯН Эдик, доктор исторических наук, профессор
НЕРСИСЯН Карен, кандидат экономических наук, доцент
ОВСЕПЯН Мушег, доктор филологических наук, профессор
САРГСЯН Гайк, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент Аветик АРУТЮНЯН

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

**«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԵՎ «ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ 1960-ԱՎԱՆ ԹԹ.
ԼԻԲԱՆԱՆԱՅԱՅ ՄԱՍՈՒՆՈՒՄ**

ԳԱՅԱՆԵ ԱՎԱԳՅԱԼ

Հայոց պետականության մասին սփյուռքահայության պատկերացումների գունապնակը կարելի է տեսնել Սփյուռքի մամուլի էջերում: Լիբանանում լույս տեսնող Հայ հեղափոխական դաշնակցության «Ազդակ», Սոցիալ դեմոկրատ հնչակյան կուսակցության «Արարատ» և Ռամկավար ազատական կուսակցության «Չարթունք» պարբերականները 1960-ական թվականներին հաճախ են քննարկում հայրենիքի գաղափարն ինքնության համատեքստում՝ ազգային պատկանելության տարածքային չափում տալով: Սակայն ինդիքը հանգում է «հայրենիք» և «պետություն» գաղափարների երկփեղկման: Թերթերի հրապարակումներում կարելի է տեսնել «հայրենիքի» թե՛ վերացարկված, թե՛ առարկայական ընկալումները Սփյուռքում: Կախված կուսակցության գաղափարախոսությունից՝ տարբեր կերպավորում է ստանում նաև «հայկական պետության» գաղափարը:

Թերթերը, ջանալով մատնանշել հայրենիքի գործոնը՝ որպես աշխարհասփյուռ հայության համար հայկական ինքնության կողմնորոշիչ, հանգեցնում են ինքնության ընկալման առավել խճողմանը:

**Հայաստանի Առաջին Հանրապետությունը՝ հայոց պետություն՞ն,
թե՞ ՅՅԴ «բռնատիրություն»**

Հայոց պետականության մասին քննարկումներն «Ազդակը» հյուսում է Հայաստանի Առաջին Հանրապետության շուրջ¹, որը թերթի համար իրական հայրենիք և իրական պետություն է: Մինչդեռ «Արարատի» և «Չարթունքի» քննարկումներում այն բարեհաճությամբ չի ընդունվում երկու կուսակցությունների կողմից: Ընդհակառակը, 1918-20թթ. ներկայացվում են թշվառության, սովի, ահաբեկչության, անօրինականության շեշտադրմամբ և փաստական նյութերն ու ժամանակակիցների վկայությունները մեջբերվում են՝ ՅՅԴ-ին պախարակելու համար²: Փոխարենը փառաբանվում է Հայաստանի խորհրդայնացումը³: Եթե «Ազդակի» և ՅՅԴ գաղափարախոսական հետևորդների համար հայոց պետության ծննդյան տարեթիվը 1918թ. մայիսի 28-ն է, ապա «Արարատի» ու «Չարթունքի» համար՝ 1920թ. նոյեմբերի 29-ը:

¹ Տե՛ս **Տոնյան Ա.**, 1918-1968 Ազատ Հայաստանի Հանրապետության շրջանին կատարուած նուաճումները, Ազդակ, 1968, 3 մայիսի, թիվ 49, 8 մայիսի, թիվ 53, 22 մայիսի, թիվ 65:

² «...դաշնակցական իշխանութեան շրջանին 1918էն 1920, Հայաստան անսահման, ողբերգական չափերով ուներ թշուառութիւն, համաճարակ, սով, անիշխանութիւն, եւ ահաբեկչական բռնակալութիւն: Բայց չունէր տարրական «ազատութիւն»...» (**Անդրեասեան Ա.**, Հայկական դատին նոր հանգրուանը, «Չարթունք», 1967թ., 25 օգոստոսի, թիվ 275): «Ղնչակեան Կուսակցութիւնը 1920-ի Մայիսի 1-ին, իր սեփական դրօշով պահանջած է անարդար կարգերուն վերացուիլը Արարատեան Հանրապետութեան վարիչներէն» (**Խմբ.**, Հայաստանի անկախութիւնը, Արարատ, 1968, 30 նոյեմբերի, թիվ 17):

³ «Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատումը ֆիզիկական ի սպառ բնաջնջման վտանգի առջև կանգնած հայ ժողովրդի փրկութեան միակ ճանապարհն էր» («Երեւանի 2750ամեակի հանդիսութիւնները», Չարթունք, 1968, 23 հոկտեմբերի, թիվ 23): Տե՛ս նաև «Փրկութեան լաստը», Արարատ, 1967, 6 դեկտեմբերի, թիվ 17, «Փա՛ռք նոյեմբեր 22-ին եւ նոյեմբեր 29-ի անկախութեանց», Արարատ, 1967, 7 դեկտեմբերի, թիվ 18 և 20 դեկտեմբերի, թիվ 29:

Խորհրդային Չայաստանը՝ հայրենիք-պետություն սահմանագծին

«Չարթոնքն» ու «Արարատը» «հայրենիք» ասելով առաջին հերթին նկատի ունեն խորհրդային Չայաստանը՝ խորհրդային վարչակարգով, առկա սահմաններով հայկական հանրապետությունը: Այսինքն՝ «հայրենիք» և «պետություն» հասկացությունները նույնանում են¹: «Ազդակի» համար նույնպես խորհրդային Չայաստանը հայրենիք է², բայց միայն բովանդակությամբ, իսկ որպես հայկական պետություն՝ ընկալվում է ընդգծված վերապահումով՝ հաշվի առնելով ԽՍՀՄ-ից կախված հանրապետություն լինելը:

Խորհրդային Չայաստանի մասին հրապարակումները թերթերը կառուցում են պատկերացումների վերոնշյալ բևեռացումներին համապատասխան:

«Արարատն» ու «Չարթոնքը» խորհրդային Չայաստան հայրենիք-պետությունը ներկայացնում են՝ փառաբանելով արդյունաբերական, շինարարական, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային զարթոնքը: Հատկապես «Արարատում» երբեմն գեղարվեստականացման է հասնում, օրինակ, հանրապետության տարբեր քաղաքներում արդյունաբերության կամ շինարարության զարգացման նկարագրությունը³: Այդուհանդերձ, հուզական մանրամասների ներկայացումը վկայում է թերթերի անկեղծ ցանկությունը՝ շոշափելի, իրական դարձնելու հայրենիքի պատկերը Սփյուռքի ընթերցողների համար:

Դրա հետ մեկտեղ նկատելի է հատկապես «Արարատի», նաև «Չարթոնքի» ձգտումը՝ Սփյուռքում ընդունելի դարձնել սոցիալիզմի գաղափարախոսությունը, մասամբ նաև ԽՍՀՄ քաղաքացու, խորհրդահայի ինքնությունը:

Երկու կուսակցությունների պաշտոնաթերթերի այս դիրքորոշման հիմքում առավելապես ձգտումն է կապ ստեղծելու Սփյուռքի և խորհրդային Չայաստանի հայի ինքնությունների միջև՝ աշխարհասփյուռ հայությանն ինքնաճանաչման կողմնորոշիչ տալով⁴:

Ի տարբերություն 2 թերթերի՝ ՀՅԴ «Ազդակը» խորհրդային Չայաստանը հայրենիք է ընկալում՝ զատորոշելով վարչակարգից: Դաշնակցական պարբերականի մատուցած իրականության մեջ հայրենիքն ու խորհրդային Չայաստան պետությունը՝ որպես հայկական պետականություն, չեն նույնանում⁵: Այդուհանդերձ, հրապարակումներում պահպանվում է Չայաստան հայրենիքի՝ որպես հայկական

¹ Դա կարելի է տեսնել հետևյալ մտքում. «Նոյեմբերեան Չայաստանը հոգեփոխեց հայ մարդը: Գաղթականին ու հալածականին տուաւ հայրենիք ու պետութիւն ունեցողի գիտակցութիւն» («Չայուն արեւագալը», Արարատ, 1967, 7 դեկտեմբերի, թիվ 18):

² «Այսօր՝ խորհրդային է Չայաստանը ու դա՛րձեալ կը սիրենք զայն, իր տառապանքով ու թռչնքով: Կը սիրենք՝ որովհետեւ մեր հայրենիքն է, միա՛ կը՝ որ ունինք» (**Պիլեզիկնեան Ա.**, «Հոգեկան հայրենիք...», Ազդակ, 1963, 24 հուլիսի, թիվ 119):

³ Տե՛ս **Ջամփոլարեան Ի.**, Լոյսերը հայկական լեռներում, Արարատ, 1967, 16 օգոստոսի, թիվ 235, **Սեփոնեան Մ.**, խորհրդային Չայաստանը, Արարատ, 1967, 12 մայիսի, թիվ 153, «Հայկական Հանրապետութեան տնտեսական ու ընկերային հրաշքը», Արարատ, 1967, 8 հունիսի, թիվ 176, **Առաքելեան Ա.**, Չայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան զարգացումը 1920-1964 թուականներին, Չարթոնք, 1965, 6 փետրվարի, թիվ 109:

⁴ «Չայասպահպանման այդ բախտորոշ պայթարի մեջ՝ կենսունակ դերը վիճակուած է, անկասկած, հայրենիք-սփիւռք հոգեկան մշակութային կապերու պահպանման ու զարգացման» (**Ահարոնեան Գ.**, Աւելի եւս սերտացնել հայրենիք-սփիւռք մշակութային կապերը, Չարթոնք, 1968, 15 նոյեմբերի, թիվ 43):

⁵ «...մենք կը՝ մերժենք «խորհրդային Չայաստան» որակումը՝ Չայաստանը ըմբռնելով իր առանձին ու ինքարտայայտիչ իմաստովը գերիվեր ու անջատ՝ խորհրդային, դաշնակցական, ռամկավար կամ այլ ձեւի իշխանութենէ մը» («Չայաստանսերն ու «Չայաստանասերը», Ազդակ, 1963, 26 հունիսի, թիվ 121): «Չայրենիքը հոգին է, վարչաձեւը մարմինն է: ...Չայրենիքը ընդդիմադիրներ եւ հակառակորդներ չունի, բայց վարչաձեւերը ունին» (**Թաշեան Բ.**, Չայրենիք եւ վարչաձեւ, Ազդակ, 1968, 9 հունվարի, թիվ 261):

հողի հանդեպ ջերմությունն ու հոգատարությունը¹, հատկապես՝ գիտական և մշակութային նվաճումների մասին նյութերում:

Իսկ երբ հերթը հասնում է պետական կառավարմանը, անթաքույց մատնանշվում են թերությունները, որոնց համար պատասխանատվության սլաքներն ուղղվում են խորհրդային ղեկավարությանը: Օրինակ՝ հանրապետության գյուղերի շինարարության աշխատանքներում՝ չարաշահումներ, ծանոթի միջոցով պաշտոնի ձեռքբերում, պլանները մի կերպ կատարելու արատ, դասագրքերում պատմության աղավաղում, կրթության ոլորտի թերություններ և այլն²:

Ի հակադրություն «Արարատի» և «Չարթունքի», որոնք հոժարակամ էին Սփյուռքի և Հայաստանի հայության կապի մեջ խորհրդային գաղափարախոսության ներթափանցման հարցում՝ «Ազդակն» այդ միջամտության հակառակորդն է:

«Համայնավարները հայրենասիրութիւն ասելով հասկանում են սովետական հայրենասիրութիւնը, իսկ սովետական հայրենասիրութիւնը իր մէջ ընդգրկում է բազմազգ ազգերի մի սեր որ ոչ թէ մի հայրենիքի հանդեպ տաճուած զգացում է, այլ մի «Հայրենիքի» որի ժողովուրդը միաձուլել է, որի հողը որոշ չէ թէ որ ազգին է պատկանում...Սփիւռքահայը սիրում է իր հարազատ հայրենիքը՝ Հայաստանը և նրա արդար տերը՝ այնտեղ բնակւով հայ ժողովուրդը...Ճշմարտութիւնը աղաւաղում են համայնավարները ասելով թէ սփիւռքահայը սիրում է սովետական հայրենիքը. սո՛ւտ է, բացարձակ սո՛ւտ»³, գրում է «Ազդակը»:

Հայոց պետականության ապագան

Առաջին Հանրապետությունից հետո հայոց պետականության մասին պատկերացումներն «Ազդակը» հյուսում է այն միացյալ, ազատ, անկախ ու նաև ամբողջական Հայաստանի շուրջ⁴, որն, ըստ թերթի, իրականություն է դառնալու ապագայում՝ հայոց հողային դատի լուծմամբ: ՀՀԴ պաշտոնաթերթում ուրվագծվում է հետևյալ գաղափարը. **հողերի վերադարձ իրական տիրոջը՝ հային**, այդ թվում՝ Հայաստանի ազատագրում խորհրդային կարգերից: Ընկարկումներից, ըստ էության, խորհրդային Հայաստանը դուրս է մնում՝ դաշնակցական հատվածի համար չլինելով հայկական անկախ պետականության, ազատ հայրենիքի մոդել⁵:

Հայկական պետականության ապագան ՌԱԿ և ՍԴՀԿ մամուլի օրգանները կապում են խորհրդային Միության բարգավաճման հետ և Հայաստանը պատկերացնում էՍՀՄ կազմում: Ինչ վերաբերում է հայկական հողերին, ապա «Արարատն» ու «Չարթունքը» հարցի լուծումը տեսնում են խորհրդային

¹ Թերթը հավատում է, որ խորհրդային Հայաստանում կարող է մի օր ազատություն հաստատվել: Իսկ տևտեսական պատճառներով հայրենիքը լքելը «դավաճանություն» է որակում (Ս. Պ., Ազատութիւնը՝ հո՛ւ ն... Ազդակ 1968, 15 հուլիսի, թիվ 110):

² Վրոյր, Հայաստանի գիւղերը, Ազդակ, 1968, 27 սեպտեմբերի, թիվ 174, Վրոյր, Քիչ մը ամեն բակի մասին, Ազդակ 1968, 13 մարտի, թիվ 8, Սարոյեան Ա., խորհրդածութիւններ՝ անկարելի դասագրքի մը մասին, Ազդակ 1968, 5 մարտի, թիվ 1, Վրոյր, Երեսանի մասին, Ազդակ 1968, 1 ապրիլի թիվ 24, Վրոյր, Տունկը հարազատ հողին վրայ պետք է մշակուի, Ազդակ 1967, 5 հոկտեմբերի, թիվ 182:

³ Ազատ Ա., Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութեան փոխ-յարաբերութեան մասին, «Ազդակ», 1963, 22 հուլիսի, թիվ 117:

⁴ «Հայ ժողովուրդը իր հայրենիքը կ'որոնէ: Ամբողջական հայրենիքը, ուր կրնայ մեկտեղել ամբողջական հայ ժողովուրդը...Եւ այդ հայրենիքը Ամենայն Հայոց Հայրենիքն է, Ազատ ու Անկախ Հայրենիքը» (Սասունի Կ., «Հայրենիք կ'ուզեմ», Ազդակ, 1963, 24 հունվարի, թիվ 272):

⁵ «Հայաստանի խորհրդայնացումը անշուշտ պարտադրանք մըն էր մեզի համար, թուրքեստվետ սիրալիզ գործակցութեան այդ օրերուն...» (Խմբագրական, Ազատատենչ հայութիւնը, Ազդակ, 1963, փետրվարի 18, թիվ 293): «Սակայն, հայ ժողովուրդը իր մայր երկրի մեջ այսօր գերի ազգ մըն է սովետական օտար բռնապետութեան ձեռքին» (Դարբինեան Ռ., «Հայ դատը այսօր», Ազդակ, 1963, օգոստոսի 8, թիվ 132):

Հայաստանին դրանց միացման և խորհրդային հայրենիքի ամբողջական տարածքում աշխարհասփյուռ հայության վերամիավորման ճանապարհով¹: Այսինքն՝ այս պարագայում գործում է **հայերի վերադարձ հայրենի հողին** քանաձևը:

Ամփոփում

Սփյուռքի կենտրոն համարվող Լիբանանի հայ համայնքի մամուլում հայրենիքի և պետության մասին կարծիքների այս բազմազանությունը վկայում է, որ քաղաքական ուժերն, ըստ էության, ձգտում են ձևավորել քաղաքական-գաղափարական այս կամ այն հայացքներն ունեցող համայնք՝ յուրաքանչյուրն օգտագործելով սեփական գաղափարախոսությանը ծառայող մամուլի հնարավորությունները: Նման պայմաններում անհնար է դառնում միասնական ինքնության գաղափարը համայնքում ընկալելի և գործառնական դարձնելու հնարավորությունը: Հայկական ինքնությունը բնորոշող առանցքների, տվյալ դեպքում հայրենիքի, պետության հարցում միասնական մոտեցման բացակայությունը համայնքի ներսում և Սփյուռքում խարխլում է ինքնության ներդաշնակության մասին պատկերացումներն ու ձգտումները:

Գայանե Ավագյան «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԵՎ «ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ 1960-ԱՎԱՆ ԹԹ. ԼԻԲԱՆԱՆԱԶԱՅ ՄԱՍՈՒՆՈՒՄ

Բանալի բառեր՝ մամուլ, հայրենիք, պետություն, «Ազդակ», «Չարթոնք», «Արարատ»

Հոդվածում ներկայացված են հայոց պետականության և հայրենիքի մասին քննարկումները լիբանանահայ մամուլում 1960-ական թվականներին: Հայ ավանդական 3 կուսակցություններին պատկանող մամուլի օրգաններում երկու գաղափարները, ներկայանալով որպես աշխարհասփյուռ հայության համար հայկական ինքնության կողմնորոշիչ, կուսակցական մոտեցումներից ելնելով՝ տարբեր կերպավորում են ստանում:

Հայկական ինքնությունը բնորոշող այս առանցքների հարցում միասնական մոտեցման բացակայությունը Լիբանանի համայնքի ներսում և Սփյուռքում խարխլում է ընթերցողների՝ ինքնության ներդաշնակության մասին պատկերացումներն ու ձգտումները:

¹ «Արեւմտահայ հողամասերուն վերադարձը հայ ժողովուրդին եւ խորհրդային Հայաստանի միացումով կերտուիլը մեր պատմական հայրենիքին» (Անդրեասեան Ա., Հայկական դատին նոր հանգրուանը, Չարթոնք, 1967 օգոստոսի 12, թիվ 264); «Ապագայ ամբողջական Հայաստանի կորիզ կ' ընդունինք ներկայ հայկական հանրապետութիւնը, կը պաշտպանենք գայն, կը քաջալերենք հայրենադարձը» (Խմբ., Լաւազոյն հաւատարմութիւնը, Արարատ, 1967, ապրիլի 22, թիվ 138):

Gayane Avagyan
THE CONCEPTS "HOMELAND" AND "STATE"
IN THE ARMENIAN PRESS OF LEBANON IN THE 1960S

Keywords: *Press, Homeland, state, "Azdak", "Zartok", "Ararat"*

The debates about the Armenian statehood and Homeland in the Armenian press of Lebanon in the 1960s are introduced in the article. The two concepts, which appeared as orientations for Armenian identity of the Diaspora Armenians, according to the partial approaches, got different shapes in the newspapers.

The lack of a unified approach within the Lebanese community and the Diaspora to the issue of these two foundations, characterizing Armenian identity, generally undermines readers' perceptions of the harmony of national identity.

Գայնօ Աւագյան
ПОНЯТИЯ РОДИНЫ И ГОСУДАРСТВА В
АРМЯНСКОЙ ПРЕССЕ ЛИВАНА 60-Х ГОДОВ 20-ГО ВЕКА

Ключевые слова: *пресса, Родина, государство, «Аздак», «Зартонк», «Арарат»*

В статье представлены дискуссии об армянской государственности и Родине в армянской прессе Ливана в 60-х годах 20-го века. В газетах армянских традиционных партий эти два понятия, которые представлены как ориентир армянской идентичности для армян Диаспоры, трактуются по-разному, исходя из партийных подходов.

Отсутствие единого подхода внутри ливанской общины и Диаспоре в вопросе двух этих основ, характеризующих армянскую идентичность, в целом подрывает у читателей представления, связанные с гармонией национальной идентичности.

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԶԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS
СВЕДЕНИЕ ОБ АВТОРАХ

1. **Աթիկյան Մանե** - ԶՅ Պետական կառավարման ակադեմիայի (ԶՅ ՊԿԱ) ասպիրանտ
Atikyan Mane - PhD student, Public Administration Academy RA (PAA RA)
Атикян Мане - аспирант Академии государственного управления Республики Армения (АГУ РА)
E-mail: a_mane77@yahoo.com
2. **Առաքեյան Արսեն** – Զայ-ռուսական համալսարանի (ՅՌՅ) դասախոս, արվեստագիտության թեկնածու
Arakeyan Arsen - Lecturer, Armenian-Russian University (ARU), PhD in Art Science
Аракелян Арсен – преподаватель Российско-армянского университета (РАУ), кандидат искусствоведения
E-mail: arsarm2001@yahoo.com
3. **Ասատրյան Բագրատ** – Երևանի պետական համալսարանի (ԵՊՀ) դասախոս, ԶՅ ԿԲ նախկին նախագահ, տ.գ.թ., դոցենտ
Asatryan Bagrat – Lecturer of Yerevan State University (YSU), former Chairman of the RA Central Bank, Candidate of Economics, Associate Professor
Асатрян Баграт – преподаватель Ереванского государственного университета (ЕГУ), бывший председатель ЦБ РА, к.э.н., доцент
E-mail: b_asatryan@yahoo.com
4. **Ավագիմյան Նարինե** - Արցախի գիտական կենտրոնի հայցորդ
Avagimyan Narine – PhD student, Scientific Centre of Artsakh
Авагимян Нарине - соискатель Научного центра Арцаха
E-mail: narine.avagimyan.92@mail.ru
5. **Ավագյան Գայանե** - ԵՊՀ Ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի ասպիրանտ
Avagyan Gayane – PhD student, Faculty of Journalism, YSU
Авагян Гаянэ - аспирант факультета журналистики ЕГУ
E-mail: gayaneavakyan@gmail.com
6. **Ավանեսյան Նարինե** – Արցախի պետական համալսարանի (ԱրՊՀ) ֆինանսահաշվային ամբիոնի վարիչ, ԱԵԳՄՄ անդամ, տ.գ.թ., դոցենտ
Avanesyan Narine – Head of the chair of finance and accounting, Artsakh State University (ASU) member of UYSSA, Candidate of Economics, Associate Professor
Аванесян Нарине - заведующая финансово-учетной кафедрой АрГУ, член ОМУСА, к.э.н., доцент
E-mail: nara44@yandex.ru
7. **Ավանեսյան Իսկուհի** - ԱրՊՀ դասախոս, ԱԵԳՄՄ անդամ, պ.գ.թ.
Avanesyan Iskuhi – Lecturer of ASU, Candidate of History, member of UYSSA
Аванесян Искуи – преподаватель АрГУ, к.и.н., член ОМУСА
E-mail: iskuhi82@mail.ru

ԼՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
JOURNALISM, LITERATURE
ЖУРНАЛИСТИКА, ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

- Ալիսա Բաղդասարյան.** Արցախյան մոտիվը Մ.Յովհաննիսյանի «Չեռացող երկրի կարոտը» գրքում.....380
Alisa Baghdasaryan. The Motif of Artsakh in the Book of Hovannisian's «Longing for Leaving the Country»
Алиса Багдасарян. Арцахский мотив в книге М.Ованнисяна «Тоска по уходящей стране»
- Արսեն Առաքելյան.** Պետություն՝ պետության մեջ.....386
Arsen Arakelyan. The State in State
Арсен Аракелян. Государство в государстве
- Շուշան Խաչատրյան.** Արցախը հեղինակավոր պարբերականների էջերում (գերմանական մամուլի օրինակով).....391
Shushan Khachatryan. Artsakh on the pages of authoritative publications (on the example of the German press)
Шушан Хачатрян. Арцах на страницах авторитетных изданий (на примере немецкой прессы)
- Շուշան Խաչատրյան, Գալուստ Սարոյան.** Անկախ Հայաստանի սոցիալ-քաղաքական խնդիրները՝ ըստ ժամանակակից գրողների պատմվածքների.....395
Shushan Khachatryan, Galust Saroyan. Socio-Political Issues of Independent Armenia Based on Short Stories by Contemporary Writers
Шушан Хачатрян, Галуст Сароян. Социально-политические проблемы независимой Армении согласно рассказам современных писателей
- Գայանե Ավագյան.** «Հայրենիք» և «պետություն» գաղափարները 1960-ական թթ. լիբանանահայ մամուլում.....400
Gayane Avagyan. The Concepts «Homeland» and «State» in the Armenian Press of Lebanon in the 1960s
Гаянэ Авагян. Понятия родины и государства в армянской прессе Ливана 60-х годов 20-го века
- Անուշ Դոլուխանյան.** Հայկական դիրքերի գրավման լուսաբանումը արցախյան և ադրբեջանական պաշտոնական մամուլում.....405
Anush Dolukhanyan. Illustration of the Capture of Armenian Positions in Artsakhi and Azerbaijani Official Press
Ануш Долуханян. Освещение захвата армянских позиций в арцахской и азербайджанской официальной прессе